

Književna poročila.

Ksaver Meško.* Dvoje lepih spomenikov, dvoje del in pomnikov, ki sta Mešku dva kamena razdaljnika ob trnjevi poti pisateljskega ustvarjanja.

Knjiga «Ob tihih večerih» je nastala, ko se je Meško otresal še tistega koščka naturalizma, kolikor se ga je bil oprijel, in ko se je začel poglobljati bolj vase ko v pisane pojave zunanjega sveta.

Naturalizem, ki v našem slovstvu ni zapustil velikih in trajnih sledov, a ki je umetnikom — kako bi rekel? — razširil pogled, se je namreč, ko se še prav vdomiti ni utegnil, že moral umekniti viharni zmagi simbolizma, na znotraj obrnjenega, psihologičnega analiziranja. Zmago je že ob prvem zaletu izvojeval Cankar. Z njim in ob njem so hiteli Župančič, Kette, Murn in drugi.

Med temi imeni se je pojavljalo takrat tudi ime Ksaverja Meška.

Ksaver Meško je po svoje markantna, zanimiva osebnost v našem slovstvu in ima svoj poseben slog. Svoj pripovedni dar je klesal po mojstrih v svetovnem slovstvu. Zdi se mi, da je najbolj vplival nanj apostol z Jasne Poljane.

Kakor skoraj vsak začetnik leposlovec, se je tudi on sprva poizkušal v pesništvu. Ampak čudno: Meškova mehka, lirična duša ni ubirala nadpovprečnih strun... Lotil se je celo drame, a za dramo je bil preveč lirik.

Tako je prišel do novel.

V novelah je močan. «Vse svoje življenje sem dal domovini, vse svoje sile, dušne moči in telesno zdravje; s slednjo besedo, ki sem jo kdaj zapisal tekom več ko dvajset let, sem si odtrgal kos srca in ga dal našim ljudem...» (Naše življenje, str. 10.) V ospredju skoraj vseh novel je on sam.

Novele, posebno tiste, ki jih je pisal pred dvajsetimi leti, so najlepše in so nekatere našle pot tudi v tuja slovstva. Označuje jih tenkočutna duševna analiza, skoraj v vseh se avtor spoveduje svojih srčnih bojov, vse so refleksivnega značaja. Razpoloženje, ki mu ga zbuja ljubezen do bližnjega, do domovine, ga ustavlja in pogloblja ob urah samote v mehka, nežna premišljanja. Srce mu je dovetno in občutljivo, polno ljubezni, dobrote in usmiljenja.

V «Legendi o čudežnih očeh» se dá najbolj, kakrščen je. Mehak je in nežen in sama odpoved ga je in posvetitev Bogu. Čutna ljubezen mu je velik greh, a kolikor bi ga bile motile misli čutnega življenja, se tega skesano spoveduje. Odpoved —! Vse mu izzveneva v tihih odpovedi in v hrepenenju po miru božjem in pokoju srca.

Duhovnik pisatelj je trpin. Vsako besedo mu pretipajo, vsak nasmeh za- pišejo, vsak razmah volje, vsak pogled oči zamerijo. Če je idealist, mu ne ver- jamejo, češ, da je hinavec; a če je realist, se križajo in spogledujejo...

Od Gregorčiča in Aškerca pa do Medveda, Finžgarja in Meška so morali to skušati in pretrpeti vsi.

Pisateljska gorečnost duhovnika pisatelja mora biti silno velika, njegov pogum zelo junaški, ali pa mora pisati — molitvenike.

Te gorečnosti ima Meško prav dosti. Pisateljevanje mu je duševna potreba in apostolsko delo.

Vse tiste, ki jih sirovi materijalizem še ni čisto izpodnesel in ugonobil, na- vajajo Meškova dela na pot idealizma in do čiste duševnosti.

* **Ob tihih večerih.** Druga izdaja. Izdala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Bam- berg. Ljubljana. 1923.

Novo življenje. Izdala in založila Narodna knjigarna v Ljubljani. 1923.

Velike in prevratne razlike med razdaljnikoma, kakor sem obe knjigi imenoval, skoraj ni. Meško si je, vsaj zame, ostal zvest. In če je kakšna razlika, je pač ta, da je imel «Ob tihih večerih» več poezije, več umetniške potence kakor v poznejših delih do samega «Našega življenja».

To je morda največja razlika, da je «Ob tihih večerih» še sanjal o sreči, ki jo človek išče pri človeku, v «Našem življenju» pa se odpoveduje vsemu in se posveča zgolj blagovestju ljubezni do bližnjega in posebno še ljubezni do domovine. Zaradi domovinske ljubezni, glejte, so ga vlačili po ječah, stradal je, gledal uboštvo in ga sam trpel in trpi, ali v srcu mu ni žolča. S srčno dobroto se oklepa nehvaležne domovine in jo ljubi...

V novelah in drugod ne najdem posameznih oseb, ki bi bile absolutne nositeljice njegovih misli in izpričevalo zanj. Izvzel bi novelo «Ciganček». Ne najdem, ker je on sam, kakršen je, v vseh v ospredju in je vsaka novela pač odmev njegovega lastnega mehkega, mirnega, otožnega značaja.

Toliko sem si najmanj med malimi učenci upal povedati o notranji strani del mojstra Ksaverja Meška.

Naj se dotaknem nekoliko še zunanosti, oblike v njegovih delih!

V vsaki leposlovni umetnini me bolj zanimata moč jezika in lepota sloga, ko morda ideja sama. Saj ideja nikoli ni nova, ali vsaj le redkokdaj, jezik in slog, torej sredstvo in okvir povedane misli, pa sta lahko nova krepost, prekrasna novost.

Ksaver Meško je lirik, morda ne prav močan lirik. Ali lirika, ki je zanj najprej oblika, zunanost, ne preprost in jasen izraz čustvenosti, ga razšari v besedi in slogu. Lirika, ki je zgolj sladki besedni artizem in ne le tenkočutni utrinek resničnega notranjega razneženja, postane rada omledna in — odvišnja.

Kadar mu beseda teče v sočnem ritmu, je preveč mojster in bolj pesnik lirik ko pisatelj realist. Piše brez strasti in brez krvi, nedolžno; gnete in oblikuje, primerja in nareja in postaja — nenaraven, afektiran.

Jezik je slikovit, močan; včasih skrbno izklesan, a včasih tudi ne. Prilastki: ogljenočrne (oči), lunojasna (noč), novopadli (sneg) itd. so tuji prihajaci. V mnogih stavkih mu je besedni red hudo prisiljen in nenaraven. N. pr.: Z duha brzino..., zvonov glasovi..., zvonov večerna pesem..., srca burno valovanjam, šoje zaničljivi smeh... Od glagola «pnem, pětí se» je v živem govoru deležnik preteklega časa «pnel se» nemogoč; tudi namesto «ospelo se» bi bilo boljše «osulo se».

Nenaravno izražanje ga zapelje v slab slog in slab jezik. N. pr.: «Začutil je, kako mu mehka toplota lije iz njih v njegove prste...»; ali: «... vran, ploščevičih nad lahne vetru se šibečimi vrhovi...» Pa te le Tilike, Cilike, Micike, Milike, Uršike!

Kadar govori naravno, lepo po domače, mu je slog krasen, lapidaren. N. pr.: «Solnce ugaša, dan umira, na zemljo lega tih večer». Prosim, ali ni tu v dveh, treh besedah popisana, prekrasno popisana poezija poletnega večera?

In čeprav mu je govor vobče narejen, nenaraven in se mu upiraš, te nazadnje le premaga nežna, mehka blagost, ki kot neko ubrano sozvočje diha iz posebnosti njegovega pripovedovanja.

Mehkoba in nežnost sta značilni lastnosti Meškovega peresa. Z njima, tako se ti zdi, dokler se ne navadiš njegovega prav posebnega sloga, včasih že kar koketira in se sili.

Ali to je pač posebnost Meškove umetnosti. Morda ji delamo krivico, če nam ni absolutno všeč, in ji bodo šele zanamci dajali prav posebno ceno. —

Marsikateri pisatelj, ki danes bučno šari in ropoče v mogočni pozi, bo že davno utonil v pozabo, ko bodo Meškova dela še sveže cvetje, še svetlo biserje. Saj končno človek le išče bolj miru ko pijanih naslad, čeprav laže sam sebi, češ, da hoče uživati... A mir, ki ga Meškove Modrice nosijo na svojih čistih krilih, bo trpečim dušam, posebno pa mladim, še čistim srcem vselej in v vseh časih prijetno tolažilo.

Tako kakor Meško more pisati samo po Bogu blagoslovljeni umetnik, ki je premagal zlo v sebi in ki je dober in ima čisto srce in blage misli, Ivan Zorec.

Charles de Coster-Anton Debeljak: Ulenspiegel in Lam Dobrin (La légende et les aventures héroïques joyeuses et glorieuses d'Ulenspiegel et de Lamme Goedzak au pays de Flandres et ailleurs). — Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1923. (Prevodna knjižnica 9.)

Ozadje tega romana je zgodovinsko: pisatelj nas povede v Flandrijo za časa španske vlade in bojov flamskega naroda za narodno in versko svobodo. Pisatelj je vestno proučeval zgodovinska dela, ki se bavijo s to dobo, seznanil se je tudi osebno s kraji, kjer se odigravajo dogodki, ki jih opisuje. Ne gre mu toliko za posamezne zgodovinske epizode in dogodke kakor za obeležje, za okvir, v katerem se odigravajo. Šege in navade flamskega naroda, njegova vera in njegove vraže, čarovnice in volkodlaki, strahote inkvizicije in krvava zarja grmad ob zatonu propadajočega srednjega veka na pragu nove, svetlejše dobe, to je mrka in hkratu veličastna slika, široko zamišljena, polna umetniških in estetičnih krasot, ki jo je narisal pisatelj v pestrih barvah, v sijajnem, tu pa tam nekoliko starinskem jeziku, ki daje delu še posebno mikavnost in zgodovinski kolorit.

Junakovo ime, kakor tudi nekatere bistvene poteze njegovega značaja, je posnel Coster iz stare flamske narodne knjižnice, predvsem iz Van Paemelove knjižice o «Zemskem življenju Tila Ulenspiegla», zbirke burk o narodnem šaljivcu, pavlihi, ki je znan tudi iz nemške ljudske knjižice istega imena in je najbrže zgodovinska oseba. Iz kljukca, burkeža, pa je ustvaril Coster narodnega junaka, v katerem so posebljene vse težnje flamskega naroda, njegovi boji za narodno in versko svobodo. Navihanost, šegavost in dovtipnost spremljata Ulenspiegla skozi vse življenje, toda kljukec in burkež stopita v ozadje, čim dozori Ulenspiegel v moža, ki ima jasen pogled in čuteče srce za krivice, ki jih trpi njegov narod, ter se začne boriti zoper kraljevo in versko nasilje. Burka mu je odslej samo maska, za katero skriva svoje bojovite nakane, samo dobrodošlo orodje, ki mu marsikdaj pomore, da se izreže iz zagate. Zakaj Ulenspiegel je središče vseh narodnih podvigov, «duh matere Flandrije», kakor je Nela, njegova ljubica, «srce Flandrije», ljubezen do rodne grude, in to ne le v veliki dobi «gezov», temveč za vse večne čase. Kakor Flandrija ne more umreti, temveč kvečjemu zaspati, tako tudi Ulenspiegel živi večno v narodovi duši: «nihče ne ve, kje je zapel svojo zadnjo pesem». Tako je Costerova knjiga več nego zabavna zbirka burk, več nego roman: narodna epopeja je, ali, kakor jo Coster sam imenuje, legenda.

Za prevod tega dela bi bilo težko najti srečnejšo roko nego je Debeljakova. Šegavost in dovtipnost, ki sta bistveni črti originala, nista mogli naleteti na spretnejšega tolmača. Debeljakov jezik ima vse predpogoje, da pride umetniška in estetična sila originala do polne veljave. Temeljito poznavanje slovenščine in njenih narečij, kakor tudi ustvarjajoča sila, s katero razpolaga Debeljakov jezik, obvladata brez težav vse jezikovne posebnosti, tako da pride kolorit povsod na svoj račun. Starinski duh, ki plava nad originalom, posnema Debeljak z